

Aproximació a l'actual pensament sociològic agrari

per Eduardo i J. Luis Sevilla Guzmán

INTRODUCCIÓ

A hores d'ara el *pensament sociològic agrari* és sotmès a una renovació teòrica profunda que, sens dubte, suposa el mudament intel·lectual més important de la seva història. D'una banda, aquest mudament neix poc o molt de la *sociologia rural*, i, de l'altra, davant l'impuls vigorós dels *estudis sobre la pagesia* que, després de més d'una dècada d'activitat interdisciplinària, irrompen d'una manera explícita i unitària per la maduresa teòrica de moltes de llurs formulacions específicament sociològiques. Hom pot afirmar, doncs, que la situació actual de la *teoria social agrària* es troba en un moment de desplaçament de la tradició intel·lectual hegemònica (la sociologia de la vida rural)¹ per uns nous corrents de pensament. Això hi determina l'existència d'una situació de recomposició dels esquemes conceptuals i de les formes d'indagació, i també una readaptació al nou context. Per això la delimitació del pensament sociològic agrari que pretenem d'establir en aquest treball té un caire provisional, car no podem comptar amb una perspectiva històrica suficient per a fixar els diferents corrents que, encara en un estat de recomposició teòrica, topen o es completen en l'avenç del pensament social agrari.

1. Fem servir aquesta expressió per a caracteritzar la tradició intel·lectual que se sol anomenar en els cercles acadèmics *sociologia rural tradicional* (un nom que comprèn totes dues formes institucionalitzades de sociologia rural: l'americana i l'europea, en què aquesta és la tendència de pensament prevalent, si bé evidentment no n'és l'única). Davant la imprecisió que, d'una banda, comporta, i la confusió que, de l'altra suposa l'ús del terme sociologia rural per a fer-ne la qualificació, àdhuc si hom li afegeix l'adjectiu de tradicional (en aquest aspecte, vegeu una crítica excel·lent a Theodor SHANIN, *A World without Rural Sociology? The Issue of Specificity and Future of a Discipline* a «Sociologia Ruralis», vol. XVI, 1976), hem proposat de dir-ne *sociologia de la vida rural* (S. GINER i E. SEVILLA-GUZMÁN, *The Demise of the Peasant: Some Reflections on Ideological Inroads into Social Theory*, «Sociologia Ruralis», vol. xx, núms. 1-2, 1980, ps. 11-27). Aquesta denominació és ben lluny de ser arbitrària, car l'expressió «*vida rural*» en forma una part inseparable de l'estil positivista, inductiu, quantitativista i aplicat i és en la ideologia que en denoten els mètodes d'indagació teòrica, tal com ens pensem que hem constatat en un altre treball: Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica de la vida rural: Una larga marcha hacia el funcionalismo*, ponència que fou presentada en el Primer Congrés de Sociologia de la Federació d'Associacions de Sociologia de l'Estat Espanyol, celebrat a Saragossa del 24 al 27 de setembre de 1981. Vegeu també F. H. BUTTEL i H. NEWBY, *The Rural Sociology of the Advanced Societies* (Londres, Croom Helm, 1980), ps. 3-5.

Tal com nosaltres ho veiem, la manera més bona de diferenciar aquests marcs teòrics consisteix a analitzar la configuració històrica del procés d'acumulació científica. Hi ha dues antigues tradicions intel·lectuals que, després d'una evolució llarga i complexa, ara convergeixen i determinen la situació del *pensament sociològic agrari*. D'una banda, com ja hem dit, aquestes són la sociologia de la vida rural i, de l'altra, els estudis sobre la pagesia. Anem, doncs, a analitzar (malgrat que necessàriament hagi de ser d'una manera molt esquemàtica, per l'índole d'aquest treball) els orígens i l'evolució de totes dues.

LA GÈNESI

Durant la dècada dels anys 1960 comença a néixer dins el pensament social un corrent intel·lectual de caire interdisciplinari que s'ocupa de l'anàlisi sistemàtica de la pagesia. Malgrat que l'aportació inicial a aquest corrent nou provenia de l'antropologia, s'hi incorporaren sociòlegs, historiadors, economistes i, en general, tota mena de científics socials, la qual cosa ha produït un fenomen peculiar i atípic en el panorama intel·lectual present. Si bé més endavant farem un esforç de síntesi per explorar l'evolució d'aquell corrent de pensament, per ara n'hi ha prou de dir que «aquesta copiosa literatura científica, que prové d'unes disciplines socials molt diverses, aborda l'anàlisi de la pagesia des d'uns postulats teòrics molt semblants. Aquests parteixen de la idea que els camperols, com a sector social amb una forma de vida específica i vinculada a una concepció pròpia del món, no ha de desaparèixer ineluctablement pel camí del desenvolupament econòmic».²

Però, a més, aquesta «nova tradició dels estudis sobre la pagesia» pretén, com altres dels seus trets essencials, de recuperar l'herència teòrica de la rica tradició europea del segle XIX i del començament del segle XX sobre els camperols. Segons com, pot ser considerada una continuació de l'«antiga tradició» que es trobava involucrada en els problemes dels pagesos de la seva època,³ de la qual «són uns bons exemples Haxthausen i Mauver a Alemanya, Maine i Seebolm a la Gran Bretanya, Kovalevskij i Cajanov a Rússia, i Costa a l'estat espanyol. Sense llurs contribucions, ni tan sols no és possible de començar a pensar sobre els problemes de la pagesia i llur teoria».⁴ El fogar més vigorós i creatiu d'aquesta antiga tradició europea d'estudis sobre els camperols es trobava a Rússia. I això no és pas casual, car fou en aquest país on les teories de Marx feren més arrels, unes teories en què el punt de vista basat en els conflictes i la dimensió crítica de la realitat social feren un paper fonamental; característiques, totes dues, que són notes essencials de la recerca teòrica dels estudis sobre la

2. Eduardo SEVILLA-GUZMÁN, *Prólogo a la edición castellana de Boguslaw GALESKI, Sociología del campesinado* (Barcelona, Península, 1977), ps. 5-19 i 7.

3. Eduardo P. ARCHETTI i Svein AASS, *Peasant Studies: an Overview*; Howard NEWBY (ed.), *International Perspectives in Rural Sociology* (Chichester, John Wiley & Sons, 1978), ps. 107-129, p. 107.

4. Àngel PALERM, *Antropología y marxismo* (Mèxic, Nueva Imagen, 1980), p. 148.

pagesia. Tot i que Marx no s'ocupà especialment dels camperols, la seva teoria dels modes de producció, d'una banda, i la seva anàlisi específica sobre el capitalisme, de l'altra, deixaren una empremta profunda en aquest corrent intel·lectual. Ell, Lenin i Kautsky (els darrers en llur intent d'omplir el buit teòric del pensament del primer sobre els pagesos) han de ser tinguts igualment per figures rellevants dins l'antiga tradició dels estudis sobre els camperols, a desgrat que llur *praxi sociopolítica*, que formava part de la preocupació marxista per la qüestió agrària, prengué una dinàmica diferent d'interessos. La ruptura que hom estableix en l'evolució del pensament social sobre la pagesia, que ha originat l'existència d'una tradició «antiga» i d'una de «nova» dels estudis sobre els camperols, és molt relacionada amb aquesta dinàmica d'interessos. I aquesta no és sinó el producte de les interrelacions que hi ha entre la ciència i la societat com a conseqüència del fet que ambdues formen part d'«una totalitat cultural en evolució».

La configuració recent de les diferents formes de dominació política i econòmica engendrades arran de la creació del sistema econòmic mundial durant els segles XVII i XVIII⁵ ha posat de manifest la natura política dels processos de desenvolupament econòmic. En efecte, la distribució actual del poder en l'àmbit internacional és el resultat de les decisions estratègiques que alteraren el decurs històric, d'una banda i d'una manera directa, de les societats que assoliren «el desenvolupament», i de l'altra, indirectament, de la resta del món que hi quedà subordinat. El procés de transformació social que acompanya la implantació a Occident del mode de producció capitalista i les repercussions que aquest establiment té sobre la pagesia formen la situació històrica en què sorgeix l'*antiga tradició dels estudis sobre els camperols*. Així, el primer fenomen que aquesta analitza és, sens dubte, la revolució industrial anglesa, perquè aquesta conjuntura històrica és el laboratori que Marx féu servir per a bastir el seu model «pur» de capitalisme. Això no obstant, el nucli de les contribucions *teòriques* sobre la pagesia d'aquesta tradició intel·lectual és desenvolupat a les darreres dècades del segle XIX. El cor de la seva indagació se centra en la delimitació conceptual dels camperols com a forma d'organització social i econòmica que perdura al llarg de la història,⁶ a la qual sembla com si condemnessin les decisions polítiques que en un

5. I. WALLERSTEIN, *The Modern World System* (Nova York, Academic Press, 1974). N'hi ha traducció castellana (Madrid, Siglo XXI, 1979).

6. Hi ha una literatura important sobre aquests problemes en l'«antiga tradició europea», on ja apareixen els elements essencials del concepte de pagesia. Els treballs de KOVALEVSKIJ, *Modern Customs and Ancient Laws of Russia* (Londres 1891); MAINE, *Village Communities in East and West* (Nova York 1876); SEEBOLM, *The English Village Community* (Londres 1890); i COSTA, *El colectivismo agrario en España* (1898), només són una mostra d'una llarga llista d'obres en què hom analitza la persistència històrica de la pagesia. En podeu veure una selecció breu a Pitirim A. SOROKIN, Carl C. ZIMMERMAN i Charles J. GALPIN, *A Systematic Source Book in Rural Society* (Nova York, Russell & Russell, 1965), 1.ª ed. de 1930. P. KROPOTKIN presenta una interpretació suggeridora de la gènesi de la comunitat camperola basant-se en l'acumulació teòrica d'aquesta literatura a *Mutual Aid* (Nova York, McClure, Ohillips & Co., 1902), ps. 119-120 (n'hi ha una versió en castellà: Madrid, ZIX, 1970). A. PALERM, *Historia de la Etnología. Los evolucionistas...* (Mèxic, CISINAH, 1976), fa una anàlisi breu però penetrant de diversos

procés d'acumulació de desigualtats socials, de primer en l'esfera dels nous estats i més tard en l'àmbit internacional, originen els diversos processos del desenvolupament econòmic. Des de la perspectiva de l'anàlisi de l'«antiga tradició dels estudis sobre la pagesia» té un interès especial el procés per mitjà del qual es produeix la via soviètica al desenvolupament. Això respon al fet que cal inserir en aquest procés el context intel·lectual i la conjuntura històrica en què té lloc el debat teòric més transcendent (tant per les seves conseqüències en el transcurs intel·lectual mateix dels estudis sobre la pagesia com en el procés històric de la societat russa) de l'antiga tradició dels estudis sobre els camperols. En ell hom encara, d'una banda, el model de desenvolupament marxista ortodox (Lenin i Kautsky) davant el model del populisme agrarista on és inserida la teoria de Cajanov i el seu mode de producció pagès. Aquest encarament s'esdevé en el procés històric. L'acceptació, per part de la revolució triomfant, del model ortodox establí la forma mitjançant la qual hom portà a terme l'acumulació socialista soviètica, que menà a la gènesi d'un nou capitalisme d'estat que ha arribat a ser el paradigma del «*mode de producció*» del socialisme real;⁷ sobretot, si tenim en compte l'impacte i les derivacions d'aquest sobre la pagesia com a conseqüència de la marginació dels esquemes teòrics propugnats per l'alternativa popularista. «El context rus del mecanisme del canvi social rural sempre fou influït poderosament ... pel govern, l'estat i, després de la revolució, pel partit.» Les diferències polítiques seguides «representaren, entre altres coses, unes eleccions conscients de diferents camins vers la industrialització».⁸ Amb tot, si analitzem les divergències entre els processos d'industrialització de tots els països que han experimentat aquest pas a la societat desenvolupada, les semblances (sobretot pel que fa a la pagesia) en els paradigmes «oriental» i «occidental» són tan estretes que ens obliguen a pensar en una «imitació conscient, malgrat que infortunada, del model històric anglès, segons la descripció de Marx i les interpretacions de Lenin i Stalin». Per a Palerm, «la ideologia oficial de la dictadura burocràtica exigí que els pagesos fossin considerats com un vestigi del passat, un

d'aquests autors, des de la perspectiva de l'evolució del pensament antropològic, amb una selecció de llurs textos més representatius.

7. L'únic estudi marxista que analitza el conjunt de circumstàncies històriques que configuraren l'especificitat del «mode de producció» de socialisme real fou J. Preobrazenskij, si bé la seva aportació es limita al procés d'acumulació socialista primitiva. Tanmateix, la seva aportació ha de ser inserida en el context històric de les dificultats de la fase del comunisme de guerra i dels fracassos de la fase de la Nova Política Econòmica Soviètica, i, sobretot, dins el debat teòric amb Bukharin. El desenllaç d'aquesta polèmica originà la política de collectivització obligatòria de l'agricultura i la industrialització accelerada que portà al terrorisme burocràtic de Stalin. Per a Preobrazenskij, a l'economia socialista li calia passar pel període d'acumulació primitiva, de la mateixa manera que al capitalisme li calgué passar per un «període necessari de petita producció», perquè «pogués demostrar els seus avantatges sobre la producció artesanal»: J. PREOBRAZENSKIJ, *The New Economics* (Oxford, Clarendon Press, 1965), ps. 82-83. Acaba de ser publicada en castellà una anàlisi suggeridora sobre l'evolució de les bases teòriques del marxisme des del seu humanisme fins al despotisme prometeic modern de Stalin: Leszek KOLAKOWSKI, *Las principales corrientes del marxismo* (Madrid, Alianza, 1980).

8. T. SHANIN, *The Awkard Class* (Oxford, Clarendon Press, 1972), p. 27. A les ps. 24-26 hi ha una anàlisi excel·lent del dualisme social esmentat.

grup social condemnat a l'extinció, una força reaccionària i una amenaça per a la construcció del dit socialisme».⁹

Durant més de mitja centúria els científics socials no solament rebutjaren declaradament la possible existència d'un mode de producció camperol, sinó que allunyaren de llur recerca teòrica qualsevol anàlisi sobre la pagesia. Contràriament, la Mass Society, d'una banda, i la classe obrera industrial, de l'altra, esdevingueren el fogar de llurs reflexions. I aquestes sempre eren tenyides per una ideologia de l'«agonia de la pagesia». Una agonia que sorgeix de l'acceptació acrítica de les versions dogmàtiques i mutilades que els presentava l'ortodòxia staliniana amb el corollari de la desaparició ineluctable de la pagesia i de la mera ignorància del problema davant l'acceptació que els processos del desenvolupament econòmic han de seguir indefectiblement les diferents etapes d'un procés que hom assumeix com una seqüència i taxonòmicament únic.¹⁰ D'aquesta manera, l'*antiga tradició* europea dels estudis sobre la pagesia restà paralitzada. A l'Europa occidental, com a conseqüència de l'anacronisme que comportava l'anàlisi d'un grup social que començava a ser considerat com un mer vestigi del passat, i, a l'Europa oriental, com a conseqüència dels treballs de Lenin i de Kautsky,¹¹ d'una banda, i de la repressió de la burocràcia de Stalin per imposar una ortodòxia unificadora, de l'altra. Aquest consens teòric només comença a ser qüestionat amb el coneixement dels textos inèdits de Marx, quan hom en publica el *Grundrisse* i els *Quaderns etnològics*. És aleshores que l'evolucionisme multilíneal¹² des de l'antropologia, i la tradició intel·lectual de l'Europa oriental¹³

9. A. PALERM, *Antropología y marxismo* (Mèxic, Nueva Imagen, 1980), p. 165.

10. Podem veure un examen més detallat d'aquesta ideologia, i també de les seves arrels intel·lectuals en la teoria social a S. GINER i E. SEVILLA-GUZMÁN, *The Demise of the Peasant, some Ideological Inroads into Social Theory*, «Sociologia Ruralis», vol. xx, núms. 1-2 (1980), ps. 14-27.

11. Els treballs bàsics d'aquests autors en la formulació de la teoria de la desaparició de la pagesia sota el capitalisme foren publicats tots dos el 1899. N'hi ha versió castellana: V. I. LENIN, *El desarrollo del capitalismo en Rusia* (Barcelona, Ariel, 1974), i K. KAUTSKY, *La cuestión agraria* (París, Ruedo Ibérico, 1970, i Barcelona, Laia, 1974), en una traducció de Miguel Unamuno.

12. Hi ha una anàlisi del paper que féu aquesta tendència teòrica en la configuració dels estudis sobre la pagesia a E. SEVILLA-GUZMÁN, *El evolucionismo multilíneal en los estudios campesinos*, II Congrés Espanyol d'Antropologia, Universitat Autònoma de Madrid, 6-10 d'abril de 1981, de pròxima publicació a les «Actas del Congreso». Si bé aquest no és el lloc d'ocupar-se de l'estudi d'aquest corrent intel·lectual, el seu paper cabdal en la conformació de la nova tradició dels estudis sobre la pagesia almenys ens obliga a esmentar autors com Leslie White i Gordon Childe, els quals, mitjançant un redescobriments de Morgan, elaboren una estratègia materialista per a l'anàlisi de la pagesia i creen el grup vinculat a Julian H. Steward, la tradició teòrica del qual és coneguda com a evolucionisme multilíneal o ecologia cultural. A més de Steward, podem assenyalar com a figures més rellevants Sidney Mintz, Eric Wolf, Karl A. Wittfogel, Robert Adams i Angel Palerm, entre moltes d'altres. La versió més completa d'aquesta estratègia materialista cultural es troba a J. STEWART, *The theory of cultural change* (hom en tracta els aspectes metodològics a *Area research: Theory and practice*, «Social Research Council Bulletin», núm. 63, 1950). En les primeres anàlisis que féu de les societats complexes té molta importància el projecte que Steward i els seus col·laboradors portaren a terme a Puerto Rico: Julian H. STEWART, *Culture Patterns of Puerto Rico*, «Annale of the American Academy of Political and Social Science» (Filadèlfia, gener de

des de la sociologia, configuren el corrent teòric que, amb un caràcter interdisciplinari, reprèn (a la dècada del 1960) l'estudi de la pagesia i assoleix una certa maduresa teòrica (els anys setanta); la qual cosa crea la *nova tradició dels estudis sobre els camperols*. Aquesta tradició intel·lectual ha refet davant la història la figura d'Aleksandr Cajanov, «el qual col·laborà diversos anys amb les autoritats soviètiques en la solució dels problemes de l'agricultura russa, malgrat la manca de simpatia que sentia per la dictadura soviètica. El 1930 fou detingut durant una de les grans purgues de Stalin i enviat a un camp de treball. Hom diu que morí el 1939. Les causes polítiques de l'empresonament i la mort de Cajanov es troben en relació estreta amb la seva teoria del mode de producció camperol i la seva oposició consegüent a la política de Stalin de la collectivització obligatòria i general de l'agricultura. Però res no és més lluny de la veritat que la versió propagada pel règim stalinista sobre la seva actitud contrarevolucionària. Cajanov pertany a la tradició revolucionària del popularisme rus i era molt influït pel pensament teòric de Marx, el qual seguí d'una manera crítica i mai no servil».¹⁴

1953), ps. 95-102. En ell pretenen d'aïllar un seguit de subcultures («cultures tipus», d'acord amb l'esquema teòric de Steward), i també les tesis doctorals de diversos autors vinculats a la tendència teòrica. Són interessants Sidney MINTZ, *Cañamelar: The Contemporary Culture of a Rural Puerto Proletariat*, i Eric WOLF, *Culture Change and Culture Stability in a Puerto Rico Coffee Community*, totes dues obres són «Ph. Dissertations (Nova York, Ann Arbor Columbia University Microfilms, 1951). Hi ha un resum i una avaluació de les primeres anàlisis de comunitats camperoles fetes des d'aquest punt de vista ecològic cultural, i també del sorgiment de la literatura antropològica sobre la pagesia, a Bernal SIEGEL (ed.), «Biennial Review of Anthropology» (Stanford University Press, 1962), on hom troba articles de Clifford GEERTZ (ps. 1-41) i Ernestine FRIELD (ps. 276-306), ambdós amb el títol de *Studies on Peasant Life*. Devem la caracterització més completa de la pagesia, dins un corrent teòric, amb els elements més importants dels companys de l'autor i amb una incorporació d'aspectes significatius de l'antiga tradició a Eric R. WOLF, *Peasants* (Londres, Prentice-Hall, 1966). N'hi ha una traducció al castellà (Labor, 1971).

13. Hom pot consultar el treball capdavanter de William I. THOMAS i Florian ZNANIECKI, *The Polish Peasant in Europe and America* (Nova York, Octagon Books, 1974; 1.ª ed.: 1918-1920), vol. II. Dos dels artífexs més representatius d'aquesta tendència han estat traduïts no fa gaire temps al castellà. Boguslaw GALESKI, *Basic Concepts of Rural Sociology* (Manchester University Press, 1972; 1.ª ed. polonesa, 1969). La versió castellana d'aquest llibre important, ampliada amb investigacions posteriors de l'autor sobre l'agricultura collectivitzada, duu el títol de *Sociología del campesinado* (Barcelona, Península, 1977). T. SHANIN, *Campesinos y sociedades campesinas* (Mèxic, FCE, 1980) i també *Naturaleza y lógica de la economía campesina* (Barcelona, Anagrama, 1976). Hi ha diversos estudis recents d'aquests autors a «Agricultura y Sociedad».

14. A. PALERM, *Modo de producción y formaciones socioeconómicas* (Mèxic, Edicol, 1976), ps. 138-139. El seu intent de formular un mode de producció camperol ja el trobem en l'obra esmentada d'Aleksandr V. CAJANOV, *The Theory of Peasant Economy* (Homewood, The American Economic Association, 1966), editada per primer cop el 1925. N'hi ha una versió castellana traduïda directament del rus, amb el títol de *La organización de la unidad económica campesina* (Buenos Aires, Nueva Visión, 1925), però hi manca l'assaig titulat *Sobre la teoría del sistema económico no capitalista*, molt important per a entendre l'actitud de l'autor davant un mode de producció camperol. PALERM recull una selecció excellent de textos d'aquest assaig en el seu treball *Modos de producción...*, op. cit., ps. 140-149. Ara hi ha un debat interessant sobre el concepte de mode de producció camperol, reflectit a J. TEPICHT, *Economía contadina y teoría marxista*, «Crítica Mar-

El fet que el corrent de pensament dels estudis sobre la pagesia és, com a conseqüència de la seva aparició recent en el panorama intel·lectual, poc conegut a l'estat espanyol¹⁵ justifica que ens hàgim aturat a considerar-ne la gènesi i l'evolució.¹⁶ Tanmateix, hi ha una literatura sobre els orígens i les transformacions de la sociologia rural tradicional¹⁷ o, dit d'una manera més precisa, sobre la *sociologia de la vida rural* (que és, com ja hem avançat d'una fàisó pràctica, la de la sociologia rural fins a la dècada del 1970); per tant, el tractament que farem del tema serà força més sintètic. N'hi ha prou de dir que l'evolució del pensament teòric de la vida rural suposa el pas d'una etapa del *reformisme social* (fins per allà el 1930), en què els clergues i els educadors estudien els problemes socials del camp, a una altra en què hom pretén inútilment d'introduir l'herència teòrica de l'*antiga tradició europea dels estudis sobre la pagesia*,¹⁸ mitjançant la presència fugissera de Pitirim A. Sorokin per la sociologia rural. És així com s'origina la *teoria del continuum rural-urbà*, de fet l'únic mecanisme conceptual amb el qual la sociologia de la vida rural pretén d'explicar la realitat social

xista», núm. 1 (1967); S. CARDOSO, *On the Colonial Modes of Production of the American*, «Critique of Anthropology», núms. 4 i 5 (1975). N'hi ha una bibliografia més àmplia a E. P. ARAHETTI i S. AASS, *Peasant Studies...*, op. cit., ps. 118-119, i T. SHANIN, *Definiendo al campesinado: Conceptualizaciones y desconceptualizaciones. Pasado y presente de un debate marxista*, «Agricultura y Sociedad», ps. 9-52, ps. 30-36. Hom fa una crítica d'aquest model respecte a la seva aplicació a les societats actuals a James R. MILLAR, *A Reformulation of A. Chayanov's Theory of the Peasant Economy*, «Economic Development and Cultural Exchange», 18 (1970), ps. 219-229, i Mark HARRISON, *The Peasant Mode of Production in the Work of A. V. Chayanov*, «The Journal of Peasant Studies», núm. 4, vol. iv (1977), ps. 323-336. La discussió a l'entorn de la natura de la pagesia en el món té un interès especial: Nicos MOUZELIS, *Capitalism and the Development of Agriculture*, «The Journal of Peasant Studies», vol. e, núm. 4 (juliol de 1976); Kosta VERGOPOULOS, *Capitalism and Peasant Productivity*, «The Journal of Peasant Studies», vol. 5, núm. 4 (juliol de 1978), i, més tard, l'interessant treball de Harriet FRIEDMANN, *Household Production and the National Economy: concept for the Analysis of Agrarian Formations*, «The Journal of Peasant Studies», vol. 7, núm. 2 (gener de 1980). En aquest debat hi ha un fons teòric pel que fa a l'existència d'un mode de producció camperol i a les seves noves formes d'articulació en l'economia mundial.

15. Hom fa un examen de la situació actual dels coneixements sobre la pagesia en què tracta de situar les diferents aportacions sobre el tema en cadascuna de llurs tradicions intel·lectuals i, així, explicita uns aspectes determinats d'aquest corrent teòric dels estudis sobre la pagesia, a E. SEVILLA-GUZMÁN, *El campesinado: elementos para su reconstrucción teórica en el pensamiento social. Tratado de Sociología* (Madrid, Ed. Latina, en premsa).

16. Hi ha una anàlisi excel·lent de la gènesi d'aquest corrent teòric en el capítol *Los estudios campesinos: orígenes y transformaciones*, a A. PALERM, *Antropología y marxismo...*, op. cit., ps. 147-168.

17. Hom pot veure una recopilació bibliogràfica completa de la literatura sobre aquesta tradició intel·lectual a Howard NEWBY, *Rural Sociology: A Trend Report. Current Sociology*, vol. 21, núm. 1 (1981).

18. El seu treball contenia una àmplia col·lecció d'estudis sobre la pagesia, des dels clàssics romans i grecs fins a la seva època. Entre ells, n'hi havia de diversos teòrics de la tradició europea oriental, com ara M. J. Tugan-Baranovskij, Lenin, Karraiskij, Nusinoff i Txaianoff (cita abans en aquest treball com a Aleksandr V. Cajanov). El llibre en qüestió és: Pitirim A. SOROKIN, Carl C. ZIMMERMAN i Charles J. GALPIN, *A Systematic Source Book in Rural Sociology* (Nova York, Russell & Russell, 1965; 1.ª ed. del 1930), en tres volums.

agrària.¹⁹ Sota el seu impuls hom arriba a una altra etapa, que, iniciada el 1950 amb l'obra de C. P. Loomis, constitueix un estadi on són desenvolupades les qüestions en què els esquemes funcionalistes permeten, com a sistemes parcials, una aportació més important; és el cas de la teoria de la comunicació agrària, de la difusió de les innovacions i de la transmissió tecnològica en general. Així, als Estats Units apareix una branca *extensionista o de la comunicació agrària aplicada al desenvolupament rural* que esdevé la més fructífera d'aquesta tradició intel·lectual. Però, com ens pensem que hem demostrat en un altre treball,²⁰ quan un hom intenta d'aplicar aquestes eines conceptuals als països en desenvolupament, els resultats són molt diferents dels que n'obtenim quan apliquem aquestes troballes a les societats rurals de les societats avançades. Les incursions teòriques de l'antropologia en aquest corrent del pensament social al llarg de la seva evolució no comporten una renovació per a la darrera, a desgrat que aquella ha atès un volum teòric molt superior. En efecte, ni els *estudis de comunitats rurals de la vida del camp*, de primer, ni els *estudis sociològics sobre la modernització rural*, més tard, són enriquits per la teoria antropològica, quan els sociòlegs rurals n'empren algunes construccions teòriques en llurs anàlisis.

Hom ha dit que un dels problemes principals de la sociologia rural americana és el seu «parroquialisme», referint-se a la visió estreta i limitada que té dels problemes, derivada en bona part del fet que als Estats Units la major part dels sociòlegs rurals tendeixen a anar a raure a les «Land Grant Universities i a les State Agricultural Experimental Stations». El fet que cadascuna d'aquestes institucions «rep una part substancial dels seus fons» del seu estat mateix provoca una influència local i «parroquialista» considerable sobre la sociologia rural com a conseqüència de la gran identificació de les Land Grant Universities amb llur estat davant la necessitat de donar la màxima prioritat als problemes específics d'aquest. El mecanisme del control estatal que la sociologia de la vida rural ha experimentat al llarg de la seva història n'és, evidentment, el problema primordial.²¹ Sens dubte, aquest fenomen és a la base de l'explicació de la

19. Frederick H. BUTTEL i Howard NEWBY (eds.), *The Rural Sociology of the Advanced Societies. Critical Perspectives* (Montclair/Londres, Allanheld Osmund/Cross Helm, 1980), p. VII. El treball en el qual és formulada aquesta teoria és P. A. SOROKIN i C. C. ZIMMERMAN, *Principles of Rural-Urban Sociology* (Nova York, Henry Holt, 1929).

20. E. i J. L. SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica de la vida rural: Una larga marcha hacia el funcionalismo*, ponència presentada al Primer Congrés de la Federació d'Associacions de Sociologia de l'Estat Espanyol, Saragossa, 24-27 de setembre de 1981.

21. Tanmateix, això no vol pas dir que la sociologia rural no hagi experimentat cap mena de canvi respecte a la seva dependència estatal fins a la dècada del 1970. Contràriament, als Estats Units hi hagué un allunyament gradual del control governamental, que havia caracteritzat la sociologia de la vida rural, de manera que la participació dels cercles acadèmics deixà de ser activa en les propostes de la política agrària. D'ençà dels anys seixanta als Estats Units la sociologia rural intenta escrupolosament de restar desvinculada a l'administració federal, i, per damunt de tot, s'ocupa de les anàlisis multivariables amb l'ús de computadores a gran escala en un empirisme sublim. D'altra banda, aquí cal dir que, des dels anys seixanta, a Europa foren creades diverses institucions acadèmiques dedicades a estudiar els problemes agraris des de la sociologia rural. Els Països Baixos, l'Alemanya Federal, França i la Gran Bretanya en són els fogars principals. De la mateixa manera com passà als Estats Units, aquí té lloc una simbiosi economia agrària - sociologia rural que més que un enriquiment en totes dues disciplines comporta

pobresa teòrica de determinades àrees de la sociologia de la vida rural. I no cal dir que aquesta no és pas una característica exclusiva de la sociologia rural americana; la seva versió europea, bé que en un grau més petit, també té aquesta mediatització.

LA RENOVACIÓ TEÒRICA

Durant els anys setanta comencem a notar uns intents fermes de renovació dins el pensament sociològic agrari. Hi irrompen dos corrents nous. D'una banda, el que prové de la tradició dels estudis sobre la pagesia fa servir sobretot les eines de la sociologia i recull l'herència teòrica de l'antiga tradició europea d'estudis sobre els camperols. I, de l'altra, les investigacions que s'ocupen dels processos del desenvolupament a l'Amèrica Llatina i als països subdesenvolupats i que concentren llurs anàlisis en els aspectes que, com ara la reforma agrària, eliminen els obstacles que presenten les estructures agràries per al creixement econòmic i social. Tot i que sovint aquestes obres són fetes per investigadors vinculats a les organitzacions internacionals, tenen un contingut crític important i, com veurem més endavant, hi predomina un punt de vista bastant radical.

L'aparició d'aquests dos nous corrents en el pensament sociològic agrari coincideix amb el moment de crisi més gran en la *sociologia de la vida rural*. Els anys setanta aquesta crisi ja té un caire crònic. El 1972 el president de l'Associació Internacional de Sociologia Rural deia: «Molts de nosaltres ens pensem que sabem què és la sociologia rural, però jo no estic gaire segur que ho sapiguem. Tal com jo ho veig, el 1972 sabem menys coses sobre la societat rural contemporània del que en sabíem els anys quaranta. Si la major part de la investigació que feren els sociòlegs rurals el 1969 i el 1970 desaparegués, el món amb prou feines en notaria la pèrdua... He arribat a la conclusió que els sociòlegs rurals no coneixem el fet de la societat rural. Hi juguem, però no en veig un coneixement profund. El món ha canviat més de pressa que la sapiència de la nostra disciplina respecte al que passa a les àrees rurals.»²²

una paralització teòrica per a la darrera, la qual s'allunya de la sociologia general. No obstant això, l'aparició de l'European Society for Rural Sociology suposa un pas important en la institucionalització d'aquesta disciplina. Al seu si hom fa aportacions teòriques rellevants, i, a desgrat que n'hi ha una colla que empenen la tradició teòrica de la sociologia de la vida rural, s'esdevé una interacció enriquidora que, com veurem més endavant, fa un paper decisiu en la superació de la crisi de la sociologia rural a què a hores d'ara assistim. En aquest aspecte són figures destacades M. Cepède, Herbert Kötter, Gwyn E. Jones, Placide Rambaud, H. Mendras, Conrado Barbieris, Benno Galjart i altres investigadors vinculats a la Universitat Agrària de Wageningen. Vegeu A. K. CONSTANDSE i Ew. HOFSTEE, *La sociologia rural en acción* (Roma, FAO, 1965), i també les aportacions d'aquests autors a «Sociologia Ruralis» i «Études Rurales», revistes que fan un paper important en aquest procés.

22. James H. COOP, *Rural Sociology and Rural Development*, «Rural Sociology», vol. 73 (1972), ps. 515-533, citat a H. NEWBY i F. BUTTEL, *The Rural Sociology of Advanced Societies* (Londres, Croom Helm, 1980), p. 1.

Aquest comentari de l'autoritat institucional més alta de la sociologia rural dóna una idea de les proporcions de la crisi teòrica i institucional que aleshores experimentava aquesta disciplina. Durant la dècada passada hi ha una veritable allau d'anàlisis sobre la pobresa teòrica d'aquesta tradició intel·lectual, i també sobre els orígens de la crisi en què es troba actualment. La literatura sociològica agrària d'aquest corrent de pensament és un plany continu que només pretén de destruir les *escombraries teòriques* creades fins llavors. La sociologia rural deixarà d'existir com a disciplina acadèmica i àrea de coneixement. Hi ha treballs fets des d'una actitud tan ingènua —com a conseqüència de la seva manca de perspectiva real dels problemes, que hi eren vists des de la *petitesa del seu món acadèmic*—, que provoquen una rèplica des d'altres tradicions sociològico-agràries, sobretot des dels estudis sobre la pagesia.²³ Fa l'efecte que hi ha una crisi d'identitat en la sociologia de la vida rural basada no solament en la insignificança dels seus recursos teòrics, sinó en la definició mateixa de l'objecte d'aquesta disciplina. I això ha determinat l'existència d'una mena d'anomia acadèmica en els sociòlegs rurals que pertanyen a l'orientació general prevalent que aquí analitzem.²⁴

Malgrat que, d'antuvi, els dos corrents de pensament inicialment renovadors (els estudis sobre la pagesia i les anàlisis del subdesenvolupament) són ignorats per la sociologia rural establerta (que continua «encapsulada» pel seu aparell institucional acadèmic aferrat a l'herència tradicional de la sociologia de la vida rural), hi ha un acostament gradual entre aquesta i aquells. Això és una conseqüència del paper que fan uns nous punts de vista teòrics que, des d'una perspectiva genuïnament sociològica, analitzen els problemes agraris que ara sorgeixen en el món anglo-saxó mateix. Aquests punts de vista són principalment dos, els quals, com veurem més endavant, al final dels anys setanta resten barrejats en

23. Potser el plany més elaborat de la sociologia de la vida rural és el de Bruno BENVENUTI, Benno GALJART i Howard NEWBY, *The Current Status of Rural Sociology*, «Sociologia Ruralis», vol. 15, núms. 1/2 (1974), ps. 3-21. És interessant la rèplica que fa Teodor SHANIN a aquest article, a *A World Without Rural Sociology? The Issue of Specificity and the Future of a Discipline*, «Sociologia Ruralis», vol. XVI (1976), on en critica el pessimisme antropològic, conseqüència de la seva visió estreta del que és la sociologia rural, car, d'una banda, hom obvia a l'antiga tradició dels estudis sobre la pagesia, i, de l'altra, als diferents corrents intel·lectuals que al marge de la sociologia de la vida rural americana produeixen una renovació contínua en el pensament social agrari. (Hi ha un balanç catastrofista i desenfocat de la sociologia rural amb uns plantejaments semblants als que fa Benvenuti a M. GARCÍA FERRANDO, *La sociología rural en perspectiva: Una evaluación crítica*, «Revista de Estudios Agrosociales», núm. 96, juliol-setembre de 1976, ps. 25-29.) L'obra més important feta fins ara sobre el contingut teòric de la sociologia rural és la de Howard NEWBY, vol. 21, núm. 1, ps. 1-141. N'hi ha un resum excellent a «Basis Papers», Workshops 1. v Congrés Mundial de Sociologia Rural, Mèxic, 7-12 setembre de 1980, ps. 103-132.

24. W. W. FOLK i T. K. PINHEY, *Making Sense of the Concept of Rural and Doing Rural Sociology: An Interpretative Perspective*, «Rural Sociology», vol. 44, núm. 4 (1978), ps. 547-558; F. Michael NOLAN i John F. GALLIHEX, *Rural Sociology and Social Policy: Hard Data, Hard Times*, «Rural Sociology», vol. 34, núm. 4 (1973), ps. 491-499, on hom fa una anàlisi comprensiva de la situació i critica l'empirisme aplicat i la manca de contingut teòric i de tradició humanística en la formació que els sociòlegs rural reben als Colleges of Agriculture dels Estats Units.

una interacció profunda que va originant un corrent únic. Aquest apareix com una *sociologia rural crítica* i comporta una renovació valuosa del pensament social agrari, en general, i de la tradició teòrica de la vida rural, en particular.

El fenomen que mena a aquest procés té lloc la primera meitat dels anys setanta a Anglaterra, quan hi apareixen un seguit d'obres²⁵ que analitzen d'una manera global les investigacions sobre les comunitats rurals des d'una perspectiva sociològica. Tanmateix, com que fan un èmfasi especial en els estudis de les comunitats rurals nord-americanes (de la tradició més pura en la sociologia de la vida rural) prenen un ampli ressò en els cercles oficials de la sociologia rural dels Estats Units. El fet que aquestes obres insereixen els estudis de les comunitats de la vida rural dins el pensament social sobre la comunitat, produeix un primer intent d'incloure aquesta branca de la sociologia de la vida rural dins la teoria social. Així, comencen els primers símptomes d'una ruptura amb el suficient autosençit «parroquialisme rural americà». No obstant això, allò que consolida aquest corrent són diverses investigacions fetes un equip, que, tot recollint la més pura tradició del pensament sociològic, apliquem llurs esquemes teòrics a l'anàlisi dels problemes de l'agricultura anglesa i que introdueixen en llur recerca un punt de vista històric i una dimensió crítica que sovint ens fan pensar en l'estil dels estudis sobre la pagesia.²⁶ Tanmateix, al costat d'això fan servir força l'enquesta, de manera que compaginen aquest mètode amb altres tipus d'observació una mica més intensius.²⁷ Ultra aquests treballs (no gens sospitosos del provincianisme de la tradició sociològica de la vida rural), notem un acostament evident amb la sociologia rural americana, el qual fins i tot procura de recuperar uns elements determinats de la primera²⁸ en un intent de renovació teòrica.

25. Colin BELL i Howard NEWBY, *Community Studies* (Londres, Allen & Unwin, 1971), i, dels mateixos autors, *The Sociology of Community* (Londres, Frank Cass and Co. Ltd., 1974). com una selecció d'alguns dels treballs analitzats en el llibre anterior. L'estudi de Robert J. HAVIGHURST i Anton J. JANSEN, *Community Research, Current Sociology*, vol. xv, núm. 2 (1967), també fa un cert paper en aquest procés.

26. N'és un dels exemples més representatius l'obra de Howard NEWBY, *The Differential Worker* (Londres, Allen Lane, 1977). Sobretot la seva anàlisi històrica dels treballadors agrícoles anglesos (ps. 23-91).

27. Vegeu, entre altres autors, Howard NEWBY, Colin BELL, David ROSEY i Peter SAUNDERS, *Property, Paternalism and Power* (Londres, Hutchinson & Co. Ltd., 1978); H. NEWBY, D. ROSE, D. SAUNDERS i C. BELL, *Farming for survival: Small Farmers in the Class Structure*, a F. BECHHOFFER i B. ELLICTT (eds.), *The Petit Bourgeoisie in the Class Structure* (Londres, Mac Millan, 1979); Howard NEWBY, *Urbanización y estructura de clases rurales: reflexiones en torno al estudio de un caso*, «Agricultura y Sociedad», núm. 14 (1980). I també diversos articles publicats a «The Journal of Farm Management», «Comparative Studies in Society and History» i «Sociological Reviews».

28. Howard Newby, autor central d'aquest grup sorgit al seu voltant en el departament de sociologia de la universitat d'Essex, veu en Galpin (una de les figures principals de la sociologia de la vida rural, com hem vist) «una teoria embrionària del centre-perifèria en les seves primeres formulacions (H. NEWBY, *Basic Papers...*, op. cit., p. 114). D'altra banda, aquest autor comença una sèrie de col·laboracions fructíferes amb Frederick Buttel, de la Universitat de Cornell, que, com veurem més endavant, fa un paper rellevant en el moviment de renovació que neix als Estats Units. El 1980 Newby ocupa un càrrec important en un dels santuaris clàssics de la sociologia rural americana: el departament de sociologia rural de la universitat de Wisconsin.

D'altra banda, a la segona meitat dels anys setanta apareix als Estats Units (i probablement aquest és el corrent que comença a palesar unes derivacions més fortes en la sociologia de la vida rural nord-americana) una nova tradició intel·lectual que, des de la sociologia rural americana mateixa, critica el desenvolupament teòric que hom ha atès i que, per damunt de tot, es preocupa per una sèrie de qüestions fins ara inèdites en la seva recerca. Entre aquestes hi ha els temes relacionats amb el canvi estructural en l'agricultura i el medi, l'estructura agrària, la comunitat rural i la polarització regional, l'agricultura i l'estat, i, en especial, la filosofia de la ciència social utilitzada en l'anàlisi dels problemes agraris.²⁹ La col·laboració a què hem alludit abans entre els corrents renovadors britànic i americà, que no solament es materialitza en l'inici de treballs comuns entre autors que pertanyen a tots dos moviments intel·lectuals,³⁰ sinó, sobretot, en l'engegada d'un nou debat dins la sociologia rural. Un debat que hom dedica als nous problemes que experimenta, d'una banda, l'agricultura de les societats avançades i, de l'altra, la internacionalització del capital al costat de la nova divisió del treball a escala mundial.

PERSPECTIVES ACTUALS

En síntesi, tal com nosaltres ho veiem, el panorama actual de la *sociologia rural* presenta les perspectives següents, les quals són alhora un producte de la complexa confluència dels estudis sobre la pagesia i dels treballs sobre el subdesenvolupament rural amb la *sociologia de la vida rural* mateixa, que, com a tradició intel·lectual, continua essent el corrent hegemònic dins el pensament sociològic agrari. En ell s'esdevenen unes modificacions notables que sobretot provenen dels desenvolupaments propis de les diverses àrees específiques de la sociologia rural a cada país, principalment a Europa. Dins aquesta disciplina hom pot distingir les branques següents, poc o molt autònomes: la *teoria sociològica de la vida rural*, els *estudis de les comunitats rurals*, la *sociologia extensionista o de la comunicació i la difusió agrària* i la *sociologia rural de la modernització*, els continguts de les quals anem a analitzar d'una manera esquemàtica.

29. Frederick H. BUTTEL, *Estructuras agrarias y ecología rural: Hacia una política económica del desarrollo rural*, «Agricultura y Sociedad», núm. 13 (1979), ps. 257-306, on hi ha una explicació detallada d'aquest corrent intel·lectual, i també una àmplia bibliografia sobre cadascun dels problemes centrals de què tracta dins el context intel·lectual genèric del qual sorgeix cadascuna d'aquestes branques. En aquest número també hi ha un treball de Charles E. Geisler, fet des d'aquesta perspectiva crítica de la sociologia rural americana.

30. Frederick H. BUTTEL i Howard NEWBY (eds.), *The Rural Sociology of the Advanced Societies...*, *op. cit.*, en què hom fa una selecció interessant d'obres en les diverses àrees en cadascuna d'aquests corrents intel·lectuals.

La teoria sociològica de la vida rural

De fet, el marc general on es troben totes les qüestions que analitza la sociologia de la vida rural és la construcció intel·lectual que Sorokin formulà els anys trenta en la seva breu incursió *teòrica* en el món rural. En efecte, l'única conceptualització valuosa —a desgrat de la colla de crítics nous que té— produïda per aquest corrent intel·lectual fins ara és el *continuum rural-urbà*, i, a més a més, algunes categories analítiques funcionalistes puntuals i referides als *sistemes socials rurals* que no permeten l'elaboració per ell mateix d'un esquema d'interpretació global de referència. La debilitat científica crònica de la sociologia de la vida rural continua, perquè «a hores d'ara la desacreditada teoria del *continuum* rural-urbà no ha estat substituïda per un nou aparell conceptual o un nucli de problemes teòrics que forneixi a la sociologia rural un impuls nou i un camí per a les seves investigacions».³¹

No fa gaire temps un dels sociòlegs rurals americans més prometedors ha fet una crítica penetrant i esquemàtica dels temes tractats per aquesta tradició intel·lectual, la qual cosa permet de percebre clarament el contingut *teòric* de la sociologia de la vida rural. En aquest aspecte, Frederick H. Buttel diu que als Estats Units la sociologia rural es dedicava fins a la dècada dels anys setanta «gairebé del tot a qüestions com ara l'acceptació i la difusió de la tecnologia agrària (sense cap interès per la manera com aquestes tecnologies afectaven l'estructura agrària); els valors i les ideologies rurals (sense fer cas de la faisó com aquests elements culturals eren arrelats en l'estructura socioeconòmica del camp); el desenvolupament de la comunitat (a penes sense reconèixer com aquest procés es troba implicat en una estructura de centre-perifèria i en el desenvolupament de canvi estructural de l'agricultura); i l'estratificació social del camp (abstraient-ne les arrels de l'estructura social rural, i expressada des de la suposada semblança de l'estructura rural amb la seva imatge urbana)».³²

Els estudis de les comunitats rurals

L'inici dels estudis de les comunitats rurals, dins la tradició *teòrica* de la vida del camp, té lloc a l'Amèrica del Nord. Fou Franklin H. Giddings qui, tot dirigint diverses investigacions sociològiques d'aquesta mena al començament de segle,³³ creà aquestes formes d'anàlisi de la realitat social en el marc de les comunitats rurals nord-americanes. Al capdavant, aquest tipus d'*estudis* al prin-

31. Howard NEWBY, *The Challenge of Rural Sociology Today, a Basic Papers...*, op. cit., III.

32. Frederick H. BUTTEL, *Agricultural Structure and Rural Ecology: Towards a Political Economy of Rural Development*, ponència presentada al grup de treball i del X Congrés Europeu de Sociologia Rural, Universitat de Còrdova, 5-10 d'abril de 1979, publicat més tard a «Agricultura y Sociedad», núm. 13 (octubre-desembre de 1979), ps. 257-306 i 258.

33. J. M. WILLIAMS, *An American Town. A Sociological Study* (Nova York, Kempster, 1906).

cipi no eren sinó una descripció de la comunitat determinada i un comentari de l'enquesta feta entre els seus habitants. Una *enquesta* que no tenia un suport *teòric* on hom pogués ficar els resultats i que, generalment, patia d'una absència total d'anàlisis secundàries que en completés les dades amb una perspectiva històrica i un context més ampli en què aquestes dades manifestessin llur validesa.³⁴ La branca dels estudis de les comunitats rurals no assolí un desenvolupament especial fins al cap d'uns quants anys, quan hom pretén d'exportar-ne —ho veurem més tard— la metodologia als països subdesenvolupats en el marc de la modernització. De fet, aquesta especialitat es trobà molt mediatitzada per altres disciplines; la minoria d'estudis que tingueren ressò en els cercles acadèmics americans aliens a la sociologia rural denotaren alguna mena de vinculació a l'antropologia. Així, és obligat d'esmentar el famós *Middletown*, una investigació que denunciava la corrupció de la vida pública d'una localitat americana d'Indiana. Aquest treball tingué molta importància, perquè mostrà una visió socioantropològica del provincianisme de la vida quotidiana de la classe mitjana.³⁵ Hom ha dit (en una comparació no gaire reeixida, perquè sobrevalora el contingut del treball) que «*Middletown* és per als sociòlegs de la comunitat allò que el *Suïcidi* de Durkheim és per a la sociologia en conjunt».³⁶ Almenys sí que és cert que aquest treball ha estat seguit per la majoria dels sociòlegs de la comunitat, pel que fa als punts de vista, les tècniques d'investigació i la manera d'anàlitzar els temes.

No obstant això, les anàlisis que tenen una vàlua paradigmàtica dins d'aquesta classe d'estudis de comunitats nord-americanes són les investigacions que hom féu seguint W. Lloyd Warner, conegudes com a «The Yankee City Series».³⁷ «Des d'una perspectiva teòrica, aquests treballs introdueixen en la sociologia rural americana el concepte warnerià de classe social, el qual assoliria una àmplia acceptació en els estudis futurs de les comunitats de la vida rural. Per a Warner, el concepte de classe social no té res a veure amb el significat weberià de categoria econòmica, o marxista, de posició en les relacions de producció. Contràriament, veu la classe social com la situació en què l'autoidentificació situa els

34. Per a una anàlisi dels orígens i desenvolupament d'aquest corrent teòric de la sociologia rural americana, en el context històric i intel·lectual on sorgeix, *vid.* Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición*, *op. cit.*, especialment ps. 12-14 i 54-58.

35. El pròleg d'aquest treball fou escrit per un antropòleg, Klark Wisler, i encara que els estudis de les comunitats rurals nord-americanes eren considerats com quelcom que pertanyia a la vida del camp, d'una banda tenien un component antropològic clar, i, de l'altra, en general sobresortiren —els que ho feren— desvinculats de les Land Grant Universities i les State Agricultural Experiment Stations, el nínxol ecològic de la sociologia de la vida rural americana. L'estudi del matrimoni Lynd obrí un camí important dins la sociologia rural. N'és la referència exacta Robert S. LYND, *Middletown: A Study in Contemporary American Culture* (Nova York, Harcourt Brace, 1929). Hom fa una anàlisi superior d'aquest treball a Colin BELL i Howard NEWBY (eds.), *Community Studies...* *op. cit.*, ps. 82-91.

36. *Id.*, p. 32.

37. L'estudi inicial de W. LLOYD WARNER i Paul S. LUNT, *The Social Life of a Modern Community*. «Yankee City Series», I (New Haven, Yale University Press, 1942) fou seguit de quatre treballs més publicats entre el 1942 i el 1947. Hi ha un volum que aplega tots aquests treballs (New Haven, Yale University Press, 1963).

individus en una jerarquia de graus socials.³⁸ Certament aquí cal ressaltar que la major part dels treballs de Warner no es concentraren en els problemes rurals. Tanmateix, el seu plantejament teòric (del qual ha estat dit que és «la visió funcionalista més explícita i més crua que hom ha donat de la comunitat»)³⁹ i la seva metodologia tingueren una influència decisiva en el punt de vista utilitzat per la sociologia de la vida rural⁴⁰ per aproximar-se a l'anàlisi de la realitat social del camp. En definitiva: generalment, els estudis de les comunitats de la vida rural es caracteritzen per la manca d'un contingut teòric i per l'ús d'un punt de vista històric basat en el mètode de l'enquesta extensiva com a suport empíric. D'aquesta manera, presenten una visió de la seva unitat d'observació en uns termes que sembla com si reflectissin a escala microsociològica la realitat de tota la societat rural del país analitzat.

A hores d'ara aquesta tendència s'ha diversificat en dues branques clarament diferenciades. En bona part aquesta diversificació prové del procés d'interacció teòrica que hem descrit d'una manera esquemàtica. I la podem expressar així: 1) *Els estudis de les comunitats rurals sociològico-antropològics*, produïts per la incursió de l'antropologia en la sociologia de la vida rural. Aquesta incursió, que fou començada per Redfield, determina que (llevat del neoevolucionisme) el pluralisme teòric de l'antropologia social —des del culturalisme psicologista americà fins al de l'antropologia britànica— repercuteixi en els estudis sociològics de les comunitats i que hi origini una renovació valuosa dels recursos conceptuals.⁴¹ 2) *Els estudis del poder en la comunitat a les zones rurals*. Aquesta és la versió rural dels treballs que, arran del famós estudi fet el 1953 per Floyd Hunter sobre Atlanta, s'estengueren pels Estats Units la dècada del 1950 fins que hom arribà a fer-los dins la tradició de la vida rural, i dels quals hi ha molt

38. Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica de la vida rural...*, op. cit., p. 57. N'hi ha una descripció detallada del mètode i del punt de vista teòric a W. LLOYD WARNER, Marchia MEEKER i Kenneth EELLS, *Social Class in America: A Manual of Procedure for the Measurement of Social Status* (Nova York, Harper, 1960). Una anàlisi penetrant de les «Yankee City Series», i també del treball de Warner i els seus col·legues, la trobem a C. BELL i H. NEWBY, *Community...*, op. cit., ps. 101-111.

39. *Id.*, ps. 102 i 103.

40. Aquí cal esmentar les obres: James WEST, *Plainville, USA* (Nova York, Virking, 1939). Ambdues són l'inici d'una sèrie interminable d'estudis que comparen la situació dels blancs i els negres a les comunitats americanes (consulteu «Rural Sociology» des d'aleshores fins ara), i també els treballs de Walter Goldschmidt, on és criticat el punt de vista warnerià. Tot plegat representa el bo i millor d'aquesta tradició intel·lectual.

41. Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica...*, op. cit., apartat 3r.; *La antropología y su incursión teórica*, ps. 37-44. Les crítiques de George M. FOSTER (sobretot a *What is a Folk Culture*, «American Anthropologist», vol. LV, núm. 2, abril-juny de 1953, ps. 159-173) als treballs de Redfield i de Lewis són estudis cabdals en aquest procés. Més tard s'hi afegeixen les obres de David Kaplan, B. Sales, J. Bennett, J. G. Kennedy, Charles M. Leslie i moltes d'altres, que són contestades des de la sociologia, tant de la general com de la rural, sota un punt de vista clarament hundionista. Per exemple, a J. GALTUNG, *Members of Two Worlds* (Nova York, Columbia University Press, 1971). Els treballs de Lopreato i Banfield, als Estats Units, i d'Arensberg, Kimball i Frankenberg, a la Gran Bretanya, es troben entre les aportacions més valuoses d'aquest punt de vista interdisciplinari.

pocs exemples fora dels Estats Units.⁴² Aquesta mena de treballs té una manca de fertilitat analítica en el seu punt de vista metodològic mateix, causat per la seva miopia en intentar d'explicar la política local exclusivament des de les variables explicatives de la comunitat mateixa. Fins ara «només a l'àrea dels estudis sobre la pagesia hi ha hagut un intent sistemàtic d'examinar les relacions entre els àmbits local i nacional, a fi d'explorar la consciència i la mobilització política de les comunitats camperoles».⁴³

Ultra això, dins la sociologia de la vida rural hi ha una altra mena d'estudis de les comunitats amb un punt de vista anàleg als que han estat considerats fins ara, que hem exclòs perquè formen part d'anàlisis més àmplies dins la branca extensionista o del desenvolupament social del camp, que, per llur vinculació a la difusió de les innovacions i als processos de divulgació agrària, no hem estudiat aquí.

La sociologia rural de la modernització

Des dels anys 1950 la sociologia de la vida rural (aleshores només era un fenomen cultural nord-americà) tracta d'estendre's per l'Amèrica Llatina. Bé que des d'un punt de vista teòric (i àdhuc des d'una perspectiva més àmplia) els fruits més aviat foren escassos, no passa així en l'aspecte institucional, car hom comença una interacció acadèmica amb la metròpoli que més tard cristallitzaria en diversos departaments de sociologia rural.⁴⁴

Allò que ens interessa de destacar aquí es que els estudis de les comunitats de la vida rural, que acabem de considerar, i «com abans hom féu amb els realitzats des d'una perspectiva macrosociològica, són exportats al món subdesenvolupat amb la pretensió de modernitzar-ne els pagesos, per mitjà de l'aplicació de les tècniques dels estudis de les comunitats de la vida rural. D'aquesta manera, des dels anys seixanta té lloc el *boom* dels estudis de *modernització*, els quals, amb el prestigi obtingut partint dels resultats pràctics que hom aconseguí en aplicar la teoria de la comunicació i la difusió de les innovacions en l'agricultura dels Estats Units (una branca de la sociologia de la vida del camp

42. A Gran Bretanya C. F. P. MADGWICK, *The politics of rural Wals* (Cardiff, University Wals Press, 1973).

43. P. SAUNDERS, H. NEWBY, C. BELL i D. ROSE, *Rural Community and Rural Community Power*, a Howard NEWBY (ed.), *International Perspectives in Rural Sociology* (Chichester, John Wiley & Sons, 1978), ps. 54-85 i 60. En aquest treball podem trobar un panorama complet d'aquesta subdisciplina dins el pensament sociològic agrari, la qual, el predomini que denota des del punt de vista sociològic de la vida rural, ens obliga a classificar-la aquí.

44. T. Lynn Smith, Carl C. Taylor, Olen E. Leonard, Charles P. Loomis, Nathan L. Whetten, Lowry Nelson i George L. Wheten, entre altres autors, feren investigacions sociològiques importants de caire governamental a Argentina, Bolívia, el Brasil, Costa Rica, Cuba, Guatemala, Mèxic, Panamà, Perú i Veneçuela, i posaren els fonaments de la sociologia rural en aquells països, de manera que hi crearen una munió de satèl·lits teòrics de la tradició sociològica de la vida rural. Lowry NELSON, *Rural Sociology. Its Origins...*, *op. cit.*, ps. 141-149; Olen E. LEONARD i Roy A. CLIFFORD, *La sociologia rural para los programas de acción* (l'Havana, Inst. Interamericà de Ciències Agrícoles de l'OEA, 1960), ps. 15-23.

que estudiarem més endavant), pretenen de portar aquestes tècniques a l'anàlisi global de les societats camperoles fent servir com a element d'adaptació el mètode dels estudis de les comunitats rurals americanes». ⁴⁵ L'anàlisi teòrica del concepte de modernització present en aquests treballs no té interès en aquest treball. N'hi ha prou de dir que és una concepció funcionalista de la modernització ⁴⁶ i que la majoria de les obres de modernització de la tradició sociològica de la vida rural s'ocupen d'una manera exclusiva dels aspectes empírics en llurs investigacions. Per a la branca modernitzadora de la vida del camp, la modernització consisteix en un procés que «representa en l'àmbit individual el que el desenvolupament simbolitza en l'àmbit nacional». Hom simplement entén per desenvolupament «el tipus de canvi social en el qual són introduïdes idees noves en un sistema social per assolir-hi uns ingressos per persona més alts i uns nivells de vida millors mitjançant uns mètodes de producció més *moderns i una organització social més acurada*». ⁴⁷

Fet i fet, com ja hem apuntat en un altre lloc, ⁴⁸ «els estudis de modernització de la sociologia de la vida rural pateixen d'una manca total de contingut teòric pel que fa a les dues situacions que en són els punts de partida, d'una banda, i d'arribada, de l'altra, en llur *procés de modernització*. La conceptualització d'ambdues situacions (és feta com una necessitat d'occidentalitzar el món, i el camí per atènyer aquest fi es correspon amb una estratègia elaborada pels qui Carlota Solé anomena *teòrics de la comunicació*, en què, per tal que el procés de modernització sigui engegat, és una condició prèvia el desenvolupament dels

45. Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica...*, op. cit., p. 58. El capdavanter d'aquest punt de vista de la sociologia rural fou Evezett M. Rogers, el qual, entre el 1963 i el 1965, des de la Michigan State University, dugué a terme diversos programes relacionats amb l'Oficina dels Estats Units per al Desenvolupament Internacional i amb diverses institucions estatals de Colòmbia, l'Índia i Kenya. Això li permeté de formar un equip important d'investigadors que actualment són els més actius sociòlegs rurals de la modernització. Entre ells hi ha William Herzog, Wicky L. Meyen, S. Thomas Stickey, Joanne Kno, Eduardo Ramos i Joseph Ascroft. Ultra els treballs de Roger i el seu equip, cal esmentar com a estudis capdavanter d'aquest punt de vista els de S. P. BASE, *Peasant Values and Innovation in India*, «American Journal of Sociology», vol. 67 (1962), ps. 552-560; Frederic W. FREY, *The Mass Media and Rural Development in Turkey* (Cambridge, Mass., Institute of Technology, CIS, Rural Development Report núm. 3, 1966); L. K. SEN i P. ROY, *Awareness of Community Development in Village India* (Hyderabad, National Institute of Community Development, 1966); F. BONILLA i J. A. SILVA MICHELENA, *A Strategy for Research and Social Policy* (Cambridge, Mass., MIT Press, 1967); J. A. KAHL, *The Measurement of Modernism* (Austin, University of Texas, 1968), i també les obres de D. H. Smith i A. Inkeles sobre l'escala OM per a mesurar la modernització individual fetes en diversos països.

46. Hi ha una anàlisi penetrant d'aquesta tendència teòrica a Carlota SOLÉ, *Modernització: Un anàlisi sociològic* (Barcelona, Península, 1976), ps. 81-113.

47. Everett M. ROGERS, *Modernization among Peasants...*, op. cit., p. 18; J. A. KAHL, *The Measurements...*, op. cit., ps. 4-8, fa una definició d'aquest procés.

48. Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica...*, op. cit., p. 61. A les ps. 54-80 hi ha un examen més detallat d'aquesta branca de la sociologia de la vida rural. Hom fa una crítica al concepte de pagesia que fa servir aquesta tradició teòrica, a José Luis SEVILLA, *Campesinos, rurales y agricultores en el sistema capitalista* (Universitat Complutense de Madrid, Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, tesi presentada el curs 1978-1979), ps. 41-63.

mitjans de comunicació de masses. Així, és la comunicació la que arriba a configurar de debò la societat, car, al capdavant, l'estructura d'un sistema de comunicació és l'esquelet del cos social que l'embolcalla. D'aquesta manera, són les comunicacions les que determinen la direcció i el moviment del canvi social que permet el creixement econòmic i social conegut com a modernització de la societat.⁴⁹

El desenvolupament social rural o la branca extensionista i de difusió de les innovacions, de la tradició sociològica de la vida rural

Sens dubte, aquest és el corrent que dins la sociologia de la vida rural ha assolit un prestigi i una continuïtat més grans tant des d'una perspectiva teòrica com des d'una d'aplicada. Com a conseqüència de la importància que té és interessant que ens aturem a parlar del seu origen i de les primeres etapes del seu desenvolupament, encara que sigui d'una manera esquemàtica.⁵⁰

Als Estats Units, al començament del segle un dels problemes principals era la deterioració creixent de la situació social de les comunitats rurals com a conseqüència del procés d'industrialització i l'acumulació violenta del capital desenvolupat a les ciutats. Hi havia la idea generalitzada que la comunitat rural, com una manera completa de viure vinculada a l'explotació agrícola del sòl i sovint en síntesi amb ell, es trobava en camí d'extingir-se. Els estudis de C. J. Galpin sobre la delimitació espacial de la comunitat rural i les relacions entre els nuclis urbans i el camp posaren de manifest l'estat de desorganització social en què es trobaven aquestes comunitats, i també la necessitat d'una acció de desenvolupament que n'evités l'extinció. Galpin, com a derivació de les seves investigacions a l'*Agricultural Experimental Station* de la Universitat de Wisconsin, encunyà el terme d'«*urban community*».⁵¹ Aquest és un concepte que pretenia de caracteritzar la forma d'establiment que, com a resultat de la integració de la ciutat i el camp derivada de les normes d'especialització espacial que el tipus d'expansió econòmica que la societat americana estava experimentant introduïa en l'agricultura, permetés alhora una vida rural digna. En el seu treball *Rural Life*,⁵² Galpin recopila una colla d'investigacions sobre les comunitats rurals nord-americanes. En aquestes investigacions analitza les influències exteriors sota les quals viu l'agricultor; el problema de la comunicació vinculada a la mena de feina en l'agricultura; el paper social de la dona en la vida rural, i també els diferents centres socials de la comunitat rural, els clubs, l'església, l'escola, el comerç i les altres formes d'organització formal a petita escala per

49. Carlota SOLÉ, *op. cit.*, p. 91.

50. Hi ha una anàlisi determinada d'aquest corrent intel·lectual dins l'evolució conjunta de la sociologia de la vida rural a Eduardo i José Luis SEVILLA-GUZMÁN, *La tradició sociològica...*, *op. cit.*, ps. 10-36, 44-53.

51. Charles J. GALPIN, *The Social Anatomy of an Agriculture Community*, «*Agricultural Experimental Station Research Bulletin*» (Universitat de Wisconsin, Madison), número 34 (1915).

52. Charles J. GALPIN, *Rural Life* (Nova York, Century, 1923).

a una estratègia de llur ús com a fogars d'acció social colectiva que promoguessin un creixement rural. Dins la famosa Escola de Wisconsin i sota la direcció posterior de John Harrison Kolb, aquesta mena d'investigacions originà els anomenats *Social Ecology Studies*, els quals, tot emprant el mètode de llur mestre (Galpin), integraven en una perspectiva unificadora els estudis de les comunitats als treballs d'animació i d'extensió agrària.⁵³

És així, per mitjà de l'estudi d'aspectes concrets de la vida de les comunitats rurals al si de les Land Grant Universities i a les State Agricultural Stations, com hom articula (gràcies a una interacció entre les tres grans escoles de la sociologia de la vida rural americana —Cornell, Wisconsin i Minnesota-Harvard— tutelada per l'administració federal que finança programes d'investigació a gran escala) una estratègia de *desenvolupament social rural* per a les seves comunitats. En aquestes institucions acadèmiques hi ha diverses subespecialitats lligades a l'extensió i la divulgació agràries. Tanmateix, l'àrea en què els investigadors concentren llurs esforços és la relacionada amb temes com ara la comunicació i la difusió de les innovacions, on l'acumulació teòrica és veritablement valuosa.⁵⁴

La sociologia de la vida rural americana començà descrivint-ne la vida social vinculada a l'agricultura i prenent d'*aplicar* les ciències socials per a reformar les irregularitats que hi provocava la industrialització. D'aquesta manera, la sociologia esmentada troba un camp en el qual la seva recerca teòrica —lluny dels problemes relacionats amb el conflicte i la desigualtat social— sembla com si es pogués més bé i fos més fèrtil. En efecte, el desenvolupament d'aquesta branca *extensionista* no es limita als Estats Units, sinó que també pren una gran volada a Europa, on a la Universitat Agrària de Wageningen (Països Baixos) o a l'Agricultural Extension and Rural Development Centre de la Universitat de Reading (Anglaterra) hom hi fa aportacions importants. Rogers, als Estats Units —de qui ja hem parlat per la seva integració posterior a la sociologia rural modernitzadora—, i Gwyn E. Jones, a la Gran Bretanya,⁵⁵ probablement són les figures actuals que, des d'un punt de vista teòric, excel·leixen més en aquesta especialitat.

53. Aquests treballs de Kolb foren secundats per uns estudis anàlegs de Carl C. Zimmerman, Carl C. Taylor, E. D. Sanderson i Warren S. Thompson, autors molt importants en el desenvolupament d'aquesta branca de la sociologia de la vida rural.

54. Són uns exemples clars d'aquest desenrotllament teòric que d'ençà dels anys seixanta ateny el màxim prestigi Herbert F. LIONBERGER, *Adoption of New Ideas and Practices* (Iowa State University Press, 1960); Joe M. BOHLEN, *The Adoption and Diffusion of Ideas in Agricultura*, a James H. COOP (ed.), *Dur Changing Rural Society: Perspective and Trends* (Ames, Iowa, Iowa State University Press, 1964); Everett M. ROGERS, *Diffusion of Innovations* (Glencoe III, The Free Press, 1962), revisat com a E. M. ROGERS i F. FLOYD SHOEMAKER, *Communication of Innovations. A Cross-Cultural Approach* (Nova York, The Free Press, 1971).

55. Gwyn E. JONES, *Adoption and diffusion of agricultural practices*, «World Agricultural Economics and Rural Sociology Abstracts», vol. 9 (1967), núm. 3, ps. 103-104 i, del mateix autor, *Agricultural Innovation and Farmer Decision Making*, «Agriculture» (Londres, Open University Press, 1968), i també treballs seus a l'«Agricultural Extension Bulletin» de la universitat de Reading.

La sociologia rural del subdesenvolupament

Aquest nou corrent té la peculiaritat que basa els seus esquemes d'anàlisi en les teories de la «dependència», del «centre-perifèria» i del «colonialisme intern», i és una tendència de pensament d'arrel marxista evident. Malgrat que Howard Newby, en la seva anàlisi de la sociologia rural elaborada per a la *Current Sociology*, diferencia tres corrents teòrics d'acord amb el punt de vista que preval respecte a cadascuna d'aquestes teories en presentar els «treballs teòrics en progrés», assenyala que les categories que hi estableix no són oposades entre elles. No obstant això, tal com nosaltres ho veiem, aquests tres punts de vista tenen un fonament teòric comú, el qual, d'altra banda, respon a un procés clar d'acumulació teòrica. Aquest comença quan la crítica a la *sociologia del desenvolupament* s'ocupa de l'anàlisi dels problemes vinculats al subdesenrotllament i considera l'agricultura i la societat rural en el marc d'una política de l'imperialisme.⁵⁶ Així, des d'una perspectiva marxista, hom elabora un esquema conceptual mitjançant el qual intenta d'explicar els mecanismes d'explotació dels països pobres per part dels països rics.⁵⁷ Encara que algunes d'aquestes perspectives tenen una dimensió principalment econòmica, el fet que llur objecte d'anàlisi siguin les formes de dominació dels estats industrialitzats sobre la pagesia del tercer món inclou llur recerca en els problemes sociològics. D'aquesta manera, un nombre considerable d'autors, que en bona part prové —com hem dit abans— dels organismes internacionals, critiquen la *dimensió occidentalista del desenvolupament rural* en les accions d'aquests organismes dins les diferents versions que sorgeixen de les teories econòmiques tradicionals del subdesenvolupament. Figures com ara Ernest Ferder, Gerrit Huizer, el malaguanyat Jacoby, entre moltes d'altres, haurien de ser enquadrades en aquesta jove tendència teòrica.⁵⁸ Dins la mateixa tradició intel·lectual cal posar un altre corrent de pensament no marxista que es dedica a fer l'anàlisi de les formes alternatives del desenvolupament, tant per als països del tercer món com per a les societats més avançades, les versions més recents de la qual fan servir la teoria de l'ecodesenvolupament i la nucleació industrial a les zones rurals.⁵⁹

56. El treball capdavanter en aquest camp i que comença tot un seguit d'estudis dins d'aquest corrent intel·lectual amb una perspectiva específicament sociològica és el de Rodolfo STAVENHAGEN, *Las clases sociales en las sociedades agrarias* (Mèxic, Siglo XXI, 1969).

57. En aquest àmbit cal destacar les aportacions d'Andre Gunter FRANK, *Sociologia del desarrollo y subdesarrollo de la sociología* (Barcelona, Anagrama, 1971), que foren contestades amb duresa per l'«ortodòxia teòrica marxista». I, sobretot, d'Arghili EMMANUEL, *L'Exchange Iregal* (París, Maspero, 1969; n'hi ha una versió castellana: Mèxic, Siglo XXI, 1972), i de Samir AMMIN, *Le développement mégal* (París, Minuit, 1973); n'hi ha una traducció al castellà (Barcelona, Fontanella, 1974). Aquests dos darrers autors són els representants més destacats del punt de vista teòric de què parlem. Hi ha una anàlisi excel·lent de les diferents posicions teòriques sobre el problema del subdesenvolupament, a Ian ROXBOROUGH, *Theories of Underdevelopment* (Londres, Mac Millan, 1979).

58. Hom pot veure una magnífica selecció dels treballs més recents fets en aquest camp a H. NEWBY (ed.), *International Perspective in Rural Sociology...*, op. cit., ps. 131-182.

59. Per exemple, són interessants els treballs d'Ignacy Sachs en el Centre Interna-

La sociologia de la pagesia

Quan n'hem considerat l'origen i l'evolució, ja hem assenyalat unes quantes característiques d'aquest corrent intel·lectual que forma la *perspectiva sociològica* dels estudis sobre la pagesia. Aquest tipus de treballs, tot i llur índole interdisciplinària, té des de la seva gènesi intel·lectual unes arrels pròpiament sociològiques lligades a la sociologia de l'Europa oriental, sobretot polonesa. Llur punt de vista global, que, d'una banda, recull l'herència marxista, i, de l'altra, hi incorpora la tradició teòrica del conflictivisme,⁶⁰ es caracteritza pel fet d'adreçar la recerca a l'anàlisi de les normes de desigualtat que neixen com a conseqüència de la desequilibrada distribució del poder, la propietat, el *status* i el privilegi que hi ha en les diverses societats històriques. El *conflicte* i la *desigualtat* en què les formes de dominació sotmeten la pagesia en cada fase històrica són el nucli de la preocupació d'aquesta perspectiva intel·lectual. D'ençà dels anys se'tanta el desenvolupament de la darrera ha comportat un fogar important de renovació teòrica per a la sociologia rural⁶¹ i, per damunt de tot, ha suposat la recuperació de l'antiga tradició europea dels estudis sobre la pagesia per al pensament social agrari.⁶²

El nou punt de vista crític de la sociologia rural

Aquest sorgeix, tal com hem vist en analitzar la *renovació teòrica*, d'una banda, com a conseqüència de l'acció de pont que fan els corrents britànic i nord-americà entre els *estudis sobre la pagesia* i la *sociologia del desenvolupament* (la parcel·la d'aquesta que per l'èmfasi que fa en els problemes agraris hem

cional de Recerca del Medi i el Desenvolupament (CIRMD), i també els estudis que des d'aquesta perspectiva fan uns quants sociòlegs rurals a Itàlia i a França. Ignacy SACHS, *Ecodesarrollo: concepto, aplicación, beneficios y riesgos*, «Agricultura y Sociedad», número 18 (gener-març de 1981). O les obres de Benno Galjart i de Marc Mormont, entre altres autors.

60. Salvador GINER, *El progreso de la conciencia sociológica* (Barcelona, Península, 1974), *passim*.

61. Volem assenyalat que, si bé Howard NEWBY (*International Perspectives in Rural Sociology...*, *op. cit.*) sembla com si situés els estudis sobre la pagesia dins la sociologia rural, ho fa donant-los la tasca exclusiva d'analitzar el món subdesenvolupat, la qual cosa no solament es contradiu amb l'orientació prevalent que des del 1975 pren el nucli del debat intel·lectual dels estudis sobre la pagesia (vegeu, per exemple, a «The Journal of Peasant Studies» la controvèrsia entre Nicos MUZELIS i Kostas VERGOPONTOS sobre l'articulació de la pagesia a Grècia, o els treballs d'Harriet FRIEDMANN —vol. 7, núm. 1980, ps. 154-158— en aquesta revista), sinó també amb els treballs de Galeski, Shanin i Martínez Alier (iniciadors clars d'aquesta tradició teòrica) sobre la pagesia europea.

62. Atès el tractament esquemàtic que ens hem vists obligats a fer en aquest treball de cada corrent teòric actual, és interessant que el lector consulti altres obres, que li'n completaran la visió. Així, en estudis anteriors, com el d'E. SEVILLA-GUZMÁN, *La tradición sociológica...*, *op. cit.*, p. 94, hom ha fet una llista dels autors que pel novembre de 1975 assistiren a l'International Working Party for Peasant Studies organitzat per Shanin, la qual pot ser molt interessant per a mostrar al lector els capdavanters d'aquest corrent intel·lectual multidisciplinari.

anomenat «sociologia rural del subdesenvolupament»), i, de l'altra, de la sociologia de la vida rural. Tanmateix, és important que diguem que, si bé només hem fet referència a les accions intel·lectuals de la Gran Bretanya i els Estats Units per llur paper destacat en el procés de renovació teòrica, caldria posar-hi —i en alguns casos amb un pes específic important— diferents aportacions procedents d'un quants països europeus.⁶³ Tot i que abans ja hem parlat dels problemes bàsics en què hom concentra els esforços d'investigació, aquest moviment *renovador* es mereix que el recordem aquí. En un manifest recent d'aquesta nova sociologia rural crítica Frederick H. Buttel i Howard Newby resumeixen d'aquesta manera els problemes principals en els quals ara la disciplina esmentada condensa els seus afanys teòrics: «La nova sociologia rural inclou l'estructura del capitalisme en les societats avançades, la política agrària de l'estat, la feina agrícola, els desequilibris regionals i l'ecologia agrícola».⁶⁴ Prèviament, Howard Newby, bo i dedicant-se al camp de l'estructura del capitalisme en les societats avançades, oferí una estratègia teòrica suggeridora per a la sociologia rural, la

63. Salvador GINER, M. PÉREZ YRUELA i Eduardo MOYANO, *La agricultura en la sociedad corporativa*, x Congrés de Sociologia Rural, Còrdova (abril de 1979), ponència basada en l'aplicació feta a l'agricultura de l'esquema teòric elaborat en l'obra de S. GINER i M. PÉREZ YRUELA, *La sociedad corporativa* (Madrid, CIS, 1979), el punt de vista de la qual fou interpretat per Howard Newby y Frederick H. Buttel com un element d'aquesta tendència de pensament. Howard NEWBY, *Rural Sociology...*, *op. cit.*, p. 104 (ref. bil. núm. 194); S. GINER i E. SEVILLA-GUZMÁN, *From Corporation to Corporatism: The Spanish Case*, text presentat en una reunió organitzada pel Social Science Research Council, Saint Catherine College, University of Oxford, juliol de 1981; S. GINER, M. PÉREZ YRUELA i E. MOYANO, *La sociedad corporativa y la sociedad rural*, xi Congrés Europeu de Sociologia Rural, Hèlsinki, agost de 1981. També són interessants els treballs recents de J. Manuel Naredo, Martínez Alier i Pablo Campos, a l'estat espanyol, i els estudis de F. Bel, Y. Le Pape, A. Fleury i A. Mollard, a França, sobre les implicacions socials derivades dels problemes energètics i l'agricultura. Totes aquestes obres es troben més o menys vinculades amb els treballs de l'esfera ambientalista i ecologista d'aquest corrent de la sociologia rural. En aquest aspecte, consulteu el número dedicat als problemes energètics, d'«Agricultura y Sociedad», núm. 15 (abril-juny de 1980), i d'«Energía Política Información: Cuadernos de Ruedo Ibérico», núms. 63-66 (maig-desembre de 1979). A Itàlia, podem citar els treballs de Giovanni MOTTURA, Enrico PUGLIESE (H. NEWBY i F. BUTTEL, *The Rural Sociology...*, *op. cit.* i *Agrícola, mezzogiorno e mercato del lavoro*, Bolonya, II Mulino-Feltrinelli, 1979) i F. MARTINELLI, *Società rurali e struttura di casse* (Milà, F. Agnelli, 1977), entre altres autors, que, poc o molt, hom podria incloure en aquest grup, i, sobretot, el pensament que preval en les noves revistes «Agricultura e Società» i «La Questione Agraria». Tot i que diversos dels autors citats són economistes, han de ser compresos aquí, car llurs aportacions són utilitzades en debats específics en els cercles de la sociologia rural, i, per damunt de tot, perquè llur contribució teòrica es troba clarament dins la recerca teòrica d'aquest corrent intel·lectual. Aquí no volem tocar el problema de la simbiosi economia agrària-sociologia rural dins el desenvolupament d'aquestes disciplines a Europa, sobretot durant els primers temps, tal com fou plantejat per Bruno BENVENUTI, *Problemi di Sociologia Rurale*, a F. ALBERONI, *Questioni di Sociologia*, 1966, o H. MENDRAS, *Les Études de Sociologie Rurale en Europe*, «Sociologia Ruralis», vol. 1, núm. 1 (1960), car, tal com nosaltres ho veiem, llur aportació teòrica ha estat molt petita. Vegeu el peu de plana.

64. F. BUTTEL i H. NEWBY, *Towards a Critical Rural Sociology*, a *The Rural Sociology of Advanced Societies* (Londres, Croom Helm, 1980), ps. 1-35 i 15. Consulteu especialment les ps. 14-27, on hi ha una proposta d'estratègia intel·lectual derivada dels resultats assolits en la qüestió.

qual, tal com nosaltres ho veiem, conflueix clarament amb la dels estudis sobre la pagesia. Així, diu que només mitjançant una aproximació més global la sociologia rural podrà situar el seu punt de vista en el canvi social que la societat rural experimenta sota les condicions d'una societat predominantment capitalista. Newby proposa que el punt de partida pot ser (de la mateixa manera que ho fou per a la sociologia urbana respecte a *The Housing Question* d'Engels) una nova lectura de *La qüestió agrària* de Kautsky.⁶⁵ Una nova lectura que fa uns anys tingué lloc dins els estudis sobre la pagesia. Què és sinó el model d'estructura social agrària que Galeski aplica a l'anàlisi dels canvis esdevinguts en la pagesia polonesa?⁶⁶ Si més no, el fet important és que aquesta estratègia ha demostrat una gran fertilitat per a l'examen dels processos pels quals passa l'agricultura al si de les societats capitalistes. Tal com Newby afirma, bé que «la pagesia no ha deixat d'existir com predigué Marx», la renovació teòrica dels qui com Lenin i Kautsky pretengueren d'introduir en llur *model pur de capitalisme l'evolució* dels camperols pot brindar uns resultats insospitats. D'aquesta manera, l'anàlisi dels processos d'acumulació i de concentració tal com foren reduïts a conceptes per Kautsky té un interès especial. «Hom ha dit que la política agrària comuna i els avenços tecnològics creen constantment una pagesia nova. Malgrat que, al capdavant, això depèn de com definim la pagesia, és indubtable que les innovacions tecnològiques en l'agricultura no solament augmenten d'una manera contínua el marge de viabilitat econòmica dels conreus, sinó que, tot minvant la necessitat del treball assalariat, creen contínuament unes unitats de producció en què la família torna a ser autosuficient. Consegüentment, la pagesia fins i tot ha sobreviscut en les societats capitalistes més avançades d'Europa, malgrat que en bona part això ha estat així perquè hom n'ha transformat la natura. I aquest fet implica que la producció del camp no és orientada a l'autoconsum, sinó al mercat i que les petites explotacions continuen existint en els intersticis de les grans empreses capitalistes, sovint evitant-ne la competència directa.»⁶⁷ A hores d'ara hi ha un debat intens, sobretot als Estats Units, sobre el camí que ha de prendre aquesta *nova sociologia rural*. Per als uns, aquest caldria que passés per una economia política marxista en l'agricultura que comencés per desfer la sociologia rural com un àrea específica d'investigació; per als altres, n'hi hauria prou d'acceptar el pluralisme teòric d'aquest corrent en el nucli dels elements comuns, els qui es refereixen al «punt de vista integrador de l'estudi de la societat rural ... partint del seu desenvolupament històric» (com) «un mitjà de vincular l'estructura social i l'estructura espacial del món contemporani», i de denominar aquest quefer *teòric* sociologia de l'agricultura com a expressió, no solament d'un tema d'estudi, «sinó com un estil d'investiga-

65. HOWARD NEWBY, *The Rural Society of Advanced Capitalist Societies*, a H. NEWBY (ed.), *International Perspectives in Rural Sociology* (Chichester, John Wiley Sons, 1978), ps. 3-30 i 6.

66. B. GALESKI, *Sociología del campesinado...*, op. cit., ps. 164-168. Per al cas espanyol hi ha una reelaboració del model de Galeski —basat en Lenin i Kautsky—: E. SEVILLA-GUZMÁN, *La evolución del campesinado en España* (Barcelona, Península, 1979), ps. 20-38.

67. H. NEWBY, *The Rural Sociology of Advanced Capitalist...*, op. cit., p. 9.

ció que, poc o molt, és diferenciat de la sociologia rural convencional (la *sociologia de la vida rural*, en la nostra terminologia) i que n'és la crítica i l'antítesi.⁶⁸

NOTA FINAL

Així, doncs, hom pot afirmar que després de la llarga, i sovint aparentment inacabable crisi de la sociologia rural, en el panorama sociològic mundial apareix una esperança fonamentada de superació de la darrera. La dimensió pluralista d'aquesta renovació científica en fa difícil la caracterització. En les planes anteriors només hem pretès això: caracteritzar les *perspectives teòriques actuals* en el pensament sociològic agrari. En una època en què la renovació teòrica encara és inacabada, hem volgut superar el risc d'aquesta delimitació per mitjà d'una explicació —si bé breu— de les arrels històriques de les *tendències generals analitzades*. La praxi intel·lectual d'una bona part d'aquest actual pluralisme *teòric agrari* i renovador de les seves maneres i formes d'indagació permeten de tornar a donar contingut a l'existència d'un *progrés en la consciència sociològica* en el pensament social.

68. H. NEWBY, *The Challenge of Rural Sociology Today, a Basic Papers*, op. cit., p. 119.